

УДК 343.97

А.О. ШИШКІН, Харківський національний університет внутрішніх справ,

В.В. ВІНЦУК, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ДСБЕЗ ЛІНІЇ БОРТЬБИ З ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Ключові слова: оперативне обслуговування, одержання неправомірної вигоди службовою особою, оперативно-розшукові заходи

Важливою передумовою організації роботи підрозділів ДСБЕЗ щодо боротьби з кримінальною корупцією та одержанням неправомірної вигоди службовою особою, як найбільш суспільно небезпечним її проявом є забезпечення необхідної обізнаності оперативних підрозділів щодо реального стану оперативної обстановки на території оперативного обслуговування. Вищезазначене полягає у тому, що оперативні співробітники повинні постійно володіти повною та об'єктивною інформацією щодо стану справ за лінією боротьби з одержанням неправомірної вигоди в органах державної влади та місцевого самоврядування, в організаціях та установах, на окремих об'єктах економіки міста, району відповідно до територіально-структурної побудови підрозділів системи ДСБЕЗ України. Забезпечення такої поінформованості здійснюється шляхом збору, накопичення, систематизації й аналізу різноманітної інформації, що характеризує стан того чи іншого об'єкту (державного органу чи його структурного підрозділу, установи, організації, господарського суб'єкту). Така роботи здійснюється під час оперативного обслуговування, яке завжди було одним із найбільш пріоритетних організаційних

інститутів оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ України.

Вивченню теоретичної сутності оперативного обслуговування, а також питанням оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки (народного господарства) присвячені чисельні праці відомих радянських та сучасних українських вчених. Означена проблематика в різний час розглядалася: К.В. Антоновим, В.М. Аتماжитовим, Б.Є. Богдановим, К.К. Горяїновим, О.Ф. Долженковим, В.А. Іллічевим, І.П. Козаченком, Я.Ю. Кондратьєвим, В.С. Кубаревим, А.Г. Лекарем, А.М. Лисенком, Д.Й. Никифорчуком, С.І. Ніколаюком, В.Л. Ортинським, Г.Л. Овчаренком, М.М. Перепелицею І.Р. Шикаренком та іншими науковцями.

В той же час, враховуючи факт набуття чинності нового КПК України та пов'язані із цим реформи оперативно-розшукового законодавства, наслідком яких стало запровадження істотних новацій в частині нормативно-правової регламентації повноважень оперативних підрозділів ОВС України, потребують додаткового вивчення питання оперативного обслуговування оперативними підрозділами територій, об'єктів та ліній роботи. Отже, метою статті є з'ясування сучасних проблем організації оперативного обслуговування підрозділами ДСБЕЗ лінії боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою та надання пропозицій щодо удосконалення такої діяльності.

Одне з перших визначень оперативного обслуговування було надано Б.Є. Богдановим. Оперативне обслуговування розглядалося ним у досить широкому розумінні в якості системи заходів, що здійснюються апаратами боротьби з розкраданням соціалістичної власності (БРВС) ОВС для вивчення стану охорони соціалістичної власності на об'єктах (галузях) народного господарства, спостереження за відповідними об'єктами з метою своєчасного реагування на негативні зміни оперативної обстановки, виявлення й усунення причин та умов злочинів, їх запобігання, а

також виявлення та забезпечення розкриття розкрадань державного чи суспільного майна та інших зловживань [1, с.84].

О.Г. Лекарь розглядав оперативне обслуговуванням об'єктів та галузей народного господарства апаратами БРСВ в якості системи оперативно-розшукових та інших заходів, що здійснюються там, де має місце вчинення замаскованих злочинів стосовно державного майна, з метою їх своєчасного виявлення, запобігання та розкриття, встановлення осіб, які до них причетні та забезпечення можливості притягнення злочинців до передбаченої законом відповідальності [2, с.43]. На його переконання, вирішення завдань оперативного обслуговування має здійснюватись, в першу чергу, за рахунок збільшення чисельності негласного апарату на об'єктах обслуговування підрозділів БРСВ [3, с.66–67].

В.М. Аتماжитов та В.А. Іллічов визначають оперативне обслуговування як комплекс заходів з оптимальної розстановки сил та засобів, що забезпечують, водночас, як отримання оперативно-розшукової інформації у закріплених зонах та на окремих об'єктах, що підлягають обслуговуванню, а також серед контингенту осіб, які становлять оперативний інтерес, так і своєчасне використання відповідних сил та засобів в цілях ефективної боротьби зі злочинністю [4, с.24].

Як бачимо, роль агентури та негласної інформації були дещо абсолютизованими в поглядах відомих радянських науковців щодо визначення сутності оперативного обслуговування. Проте, враховуючи предмет розглядувану нами тематику, вважаємо, що в умовах сьогодення інформація про корупційні правопорушення може міститись також у чисельних відкритих джерелах, що відображають службову та фінансово економічну діяльність об'єктів оперативного обслуговування підрозділами ДСБЕЗ. Наприклад – інформація щодо здійснення тендерних процедур. При цьому, справжній професіоналізм оперативного працівника відповідної лінії, має полягати у володінні ним спеціальними знаннями

щодо ознак, які свідчать про підготовку або вчинення корупційного злочину. Тому оптимальний, з практичної точки зору, алгоритм аналітичного пошуку оперативної інформації починатиметься з аналізу даних про сфери де найбільш поширене хабарництво та номенклатуру службових осіб, які найчастіше отримують неправомірну вигоду за ті чи інші дії (бездіяльність).

Загалом, ми поділяємо погляд, за яким оперативне обслуговування є самостійною функцією підрозділів БРСВ (ДСБЕЗ) [5, с.36]. Така діяльність полягає в організації функціонування різноманітних джерел інформації, отримання й обробці відомостей, що характеризують оперативну обстановку на певній території, об'єктах чи секторі економіки з метою забезпечення ефективного виявлення, запобігання та розкриття злочинів [6, с.32].

З урахуванням думок окремих науковців [7, с.10], оперативне обслуговування за лінією боротьби незаконним одержанням неправомірної вигоди службовою особою потрібно визначити в якості системи оперативно-розшукового моніторингу, що полягає в безперервному спостереженні, аналізі, оцінці і прогнозуванні чинників та проявів кримінальної корупції на території обслуговування підрозділу ДСБЕЗ (об'єктах та галузях економіки) з метою ефективного запобігання, виявлення та розслідування фактів одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Відповідальність за організацію оперативного обслуговування за лінією боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою несе керівник територіального підрозділу ДСБЕЗ. Оперативне обслуговування безпосередньо здійснюється спеціалізованими відділеннями або окремими працівниками підрозділів ДСБЕЗ, за якими закріплена вказана лінія роботи.

Як свідчать результати вивчення нами практики діяльності підрозділів ДСБЕЗ, суттєву проблему в організації та здійсненні оперативного обслуговування окремих об'єктів, галузей та ліній роботи, загалом, становить

відсутність чітких законодавчих приписів щодо повноважень оперативних співробітників під час діяльності з оперативного обслуговування та відомчих, в системі МВС, норм, які би регламентували порядок його здійснення. Не випадково, 24 % опитаних співробітників, які приймали участь у нашому дослідженні, вказали на те, що зазначена прогалина нормативно-правової регламентації оперативно-розшукової діяльності підрозділів ДСБЕЗ є однією з найбільш суттєвих обставин, що ускладнюють ефективну боротьбу з одержанням неправомірної вигоди службовою особою.

Здійснений нами аналіз нормативно-правової бази, що регламентує діяльність оперативних підрозділів ОВС, дозволяє констатувати, що порядок здійснення оперативного обслуговування частково закріплено лише окремими відомчими інструкціями МВС з обмеженим грифом доступу. Разом із тим, чіткі підстави для здійснення оперативного обслуговування, а також відповідні повноваження оперативних співробітників, враховуючи необхідність дотримання принципу верховенства законодавства, мають бути закріплені на законодавчому рівні.

Положення про відділ, відділення (сектор) державної служби боротьби з економічною злочинністю міського, лінійного, районного управління (відділу), відділу спеціальної міліції головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті (відповідно до наказу МВС України від 03.09.2012 р. № 769) також не містить жодних норм, якими би визначалися особливості та порядок здійснення оперативного обслуговування територіальними підрозділами ДСБЕЗ [8]. При цьому, потрібно враховувати той аспект, що оперативне обслуговування територій (об'єктів, галузей) та ліній роботи, фактично, являється однією з основних функцій територіальних підрозділів ДСБЕЗ.

Ми вважаємо, що означені проблеми обумовлені відсутністю закріплення в оператив-

но-розшуковому законодавстві положень, які б визначали необхідність здійснення оперативного обслуговування в якості однієї з підстав для проведення ОРД.

На нашу думку, в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» потрібно закріпити та систематизувати положення щодо оперативно-розшукових заходів з визначенням: поняття оперативно-розшукового заходу, їх переліку та формулювання дефініції кожного з таких заходів; визначенням переліку заходів, що можуть здійснюватись до заведення оперативно-розшукової справи. Розвиваючи такий підхід щодо вирішення законодавчих проблем ОРД, вважаємо за потрібне закріпити в законі необхідність здійснення оперативного обслуговування в якості однієї з підстав для здійснення ОРД. В такому разі, за оперативними співробітниками під час оперативного обслуговування мають бути закріплені повноваження щодо проведення оперативно-розшукових заходів, що можуть здійснюватись до заведення оперативно-розшукової справи, йдеться, здебільшого, про заходи, що не потребують зовнішнього (суддівського, прокурорського) санкціонування. З точки зору необхідності дотримання законності, такі заходи потребують законодавчої легалізації.

Таким чином, з метою вирішення сучасних проблем організації оперативного обслуговування підрозділами ДСБЕЗ лінії боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою потрібно удосконалити нормативно-правову регламентацію такої роботи. Це передбачає необхідність закріплення правових положень щодо використання інституту оперативного обслуговування в оперативно-розшуковій діяльності ОВС, загалом. Для цього, як ми вважаємо, потрібна реалізація комплексного підходу та наступних кроків у сфері правотворчості:

1. Закріплення в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав для здійснення ОРД з метою оперативного обслуговування. Для цього статтю 6 Закону доцільно доповнити п.2, який викласти в наступній

редакції: «Заведення справ контрольно-спостережливого провадження (СКСП) з метою оперативного обслуговування територій, об'єктів, галузей та ліній боротьби з окремими видами злочинів».

2. Додатковою нормою закону потрібно закріпити права оперативних співробітників на здійснення зазначених заходів у межах заведених оперативним підрозділом справ контрольно-спостережливого провадження. Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» потребує закріплення положень щодо порядку заведення даних справ та провадження за ними.

3. Положення про відділ, відділення (сектор) державної служби боротьби з економічною злочинністю міського, лінійного, районного управління (відділу), відділу спеціальної міліції головних управлінь, управлінь МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті необхідно потрібно внести ряд доповнень, а саме:

а) доповнити розділ II Положення «Основні завдання підрозділу» пунктом 2.3.1, який викласти у наступній редакції: «Здійснення оперативного обслуговування галузей економіки, об'єктів та пріоритетних ліній боротьби з окремими видами злочинів»;

б) доповнити розділ III Положення «Функції підрозділу» пунктом 3.2.1, який викласти у наступній редакції: «Здійснює заходи з оперативного обслуговування галузей економіки, об'єктів та пріоритетних ліній боротьби з окремими видами злочинів в межах заведених справ контрольно-спостережного провадження»;

в) доповнити розділ IV Положення «Права підрозділу» пунктом 4.2.14, який викласти у наступній редакції: «Здійснювати передбачені законодавством заходи під час оперативного обслуговування галузей економіки, об'єктів та пріоритетних ліній боротьби з окремими видами злочинів»;

г) доповнити розділ V Положення «Обов'язки начальника підрозділу» пунктом 5.1.1, який викласти у наступній редакції: «Органі-

зовує роботу з оперативного обслуговування галузей економіки, об'єктів та пріоритетних ліній боротьби з окремими видами злочинів».

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданов Б. Е. Основы организации оперативного обслуживания аппаратами БХСС объектов и отраслей народного хозяйства : учебное пособие / Б. Е. Богданов. – М. : Акад. МВД СССР, 1979. – 173 с.

2. Лекарь А. Г. К вопросу о сущности оперативного обслуживания : методические рекомендации / А. Г. Лекарь. – М. : Акад. МВД СССР, 1981. – 68 с.

3. Лекарь А. Г. Пути совершенствования оперативного обслуживания объектов народного хозяйства / А. Г. Лекарь // Оперативно-розыскная работа. Труды Академии МВД СССР. – 1981. – № 118. – С. 63–71.

4. Аتماжитов В. М. Организация оперативного обслуживания по линии УР – важное направление повышения уровня раскрытия преступлений / В. М. Аتماжитов, В. А. Ильичев // Теория и практика раскрытия преступлений оперативно-розыскными аппаратами ОВД. Труды Академии МВД СССР. – 1986. – № 4. – С. 18–27.

5. Овчаренко Г. Л. О понятии оперативного обслуживания / Г. Л. Овчаренко // Информационный бюллетень ВНИИ МВД СССР. – 1979. – № 3. – С. 34–39.

6. Литовский Л. Н. К вопросу о понятии сущности оперативного обслуживания / Л. Н. Литовский // Некоторые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел. – 1995. – № 1 – С. 30–36.

7. Егоров Н. Б. Организация оперативного обслуживания аппаратами БЭП органов внутренних дел предпринимательских структур / Н. Б. Егоров // Организация борьбы с преступлениями в сфере экономики. Библиотека начальника горрайлинооргана. – 1994. – № 2. – С. 8–14.

8. Наказ МВС України «Про організацію діяльності підрозділів державної служби бо-

ротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України» : від 03.09.2012 р., № 769 [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE21900.html.

Шишкін А. О. Питання організації оперативного обслуговування підрозділами ДСБЕЗ лінії боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою / А. О. Шишкін, В. В. Вінчук // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 432–436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_73.pdf

Розглянуто окремі теоретичні та правові питання організації оперативного обслуговування лінії боротьби з одержанням неправомірної вигоди службовою особою як важливої складової діяльності підрозділів ДСБЕЗ. Надано пропозиції з удосконалення оперативно-розшукового законодавства та відомчих, в системі МВС норм, що регламентують порядок діяльності підрозділів ДСБЕЗ з метою нормативного закріплення підстав для здійснення оперативного обслуговування та повноважень оперативних співробітників під час такої діяльності.

Шишкін А.О., Вінчук В.В. Вопросы организации оперативного обслуживания подразделениями ГСБЭП линии борьбы с получением неправомерной выгоды должностным лицом

Рассмотрены отдельные теоретические и правовые вопросы организации оперативного обслуживания линии борьбы с получением неправомерной выгоды служебным лицом как важнейшей составляющей деятельности подразделений ГСБЭП. Внесены предложения по усовершенствованию оперативно-розыскного законодательства и ведомственных, в системе МВД норм, которые регламентируют порядок деятельности подразделений ГСБЭП с целью нормативного закрепления оснований для осуществления оперативного обслуживания и полномочий оперативных сотрудников при осуществлении такой деятельности.

Shishkin A.O., Vintcuk V.V. Question of Operational Service Units of the State Service for Fighting Economic Crimes Line Struggle to Give Undue Advantage to an Official

The article discusses some theoretical and practical issues of organizing the operational service of the struggle to obtain undue advantage by an official as the most important part of the work units of the State Service for Fighting Economic Crimes. Proposals to improve the operational-search legislation and departmental, in the Interior Ministry regulations, which regulate the procedure of the departments of the State Service for Fighting Economic Crimes in order to consolidate the regulatory basis for the implementation of operational services and powers of operational staff in such activities.